

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ**

ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ КООПЕРАЦІЇ

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
для студентів спеціальності 081 «Право»

Полтава 2016

Автор: Пантелеймоненко А.О. – д.е.н., професор кафедри економічної теорії та прикладної економіки ВНЗ ПУЕТ

Рецензенти: Литвин О.Ю. - доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень Полтавської державної аграрної академії, к.е.н.

Рижик І. О., - доцент кафедри інформаційних технологій, економіки та менеджменту Полтавського інституту бізнесу Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая, к.е.н.

Робоча навчальна програма обговорена і схвалена на засіданні кафедри економічної теорії та прикладної економіки
« ____ » _____ 2016 р. протокол № ____

Зав. кафедри _____

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності 6.030502 «Економічна кібернетика» протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

6.030505 «Управління персоналом і економіка праці» протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності 6.030503 «Міжнародна економіка» протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності 6.030507 «Маркетинг» протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства» протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності 6.030508 Фінанси (ППС: Фінанси) протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності _____

Голова науково-методичної групи з напряму підготовки і спеціальності 6.030508 Фінанси (ППС: Банківська справа)

протокол №__
від «__» _____ 20__ р.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної групи з
напряму підготовки і спеціальності
6.030509 «Облік і аудит»

протокол №__
від «__» _____ 20__ р.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної групи з
напряму підготовки і спеціальності
6.030401 «Правознавство»

протокол №__
від «__» _____ 20__ р.

«УЗГОДЖЕНО»

Заступник директора інституту
економіки, управління та інформаційних
технологій _____

«__» _____ 2016 р.

«УЗГОДЖЕНО»

Заступник декана товарознавчо-
комерційного факультету з навчально-
методичної роботи _____

«__» _____ 2016 р.

«УЗГОДЖЕНО»

Заступник декана заочного факультету з
навчально-методичної роботи

«__» _____ 2016 р.

«УЗГОДЖЕНО»

Директор навчального центру
_____ доц. Герман Н.В.

«__» _____ 2016 р.

ВСТУП

Вирішення проблем, що існують в економіці України потребує прийняття виважених науково обґрунтованих організаційно-економічних рішень щодо функціонування та розвитку взаємовідносин господарюючих суб'єктів. Важливе значення в цьому зв'язку має вивчення вітчизняного й світового досвіду кооперативного руху, обґрунтування необхідності поширення всіх видів кооперації в Україні, розробка методичних рекомендацій щодо створення та ефективного функціонування вітчизняних кооперативів. Особливу увагу слід приділити впровадженню наукових розробок у кооперативні організації шляхом навчання студентів вищих навчальних закладів кооперативного профілю, які є кадровим потенціалом українського кооперативного руху.

Курс "ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ КООПЕРАЦІЇ" є складовою частиною наукових дисциплін із підготовки фахівців.

Мета курсу – дати студентам цілісну і логічно-последовну систему знань про сутність кооперації, її принципи та організаційно-економічні засади функціонування кооперативів.

Завданням курсу є: забезпечення майбутніх фахівців необхідними знаннями та навичками для їх успішної роботи в кооперативних організаціях.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- сутність кооперації, її економічну доцільність для господарюючих суб'єктів в ринкових умовах;
- принципи кооперації;
- досвід вітчизняної кооперації та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у агробізнесі розвинутих країн світу;
- теоретичні і методичні основи створення та успішного функціонування кооперативів;

По закінченні вивчення дисципліни студент повинен **уміти**:

- визначати доцільність участі господарюючого суб'єкта у кооперативі;
- надати методичну допомогу у створенні та реєстрації кооперативів;
- створити раціональну організаційну побудову та ефективну структуру управління в кооперативі;
- приймати тактичні й стратегічні рішення щодо його успішного функціонування та розвитку.

Основними формами вивчення дисципліни є: лекції та семінарські заняття.

Робоча навчальна програма розроблена згідно з навчальною програмою з курсу „Теорія та історія кооперації”, затвердженою Вченою радою ВНЗ ПУЕТ „_____” _____ 2016 р., протокол № ____.

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Сутність кооперації та еволюція її форм

Сутність кооперації, її теоретичне та практичне обґрунтування. Кооперація як соціально-економічне явище. Кооперування як економічний процес. Кооперація як діюча функціональна система. Мотиваційна основа виникнення кооперації.

Еволюція форм кооперації в історичному розвитку суспільства. Розвиток факторів мотивації людей в кооперуванні. Особливості кооперування в умовах суспільного поділу праці, її спеціалізації та розвитку товарно-грошових відносин.

Наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з теорії кооперації (Р.Оуен, В.Райфайзен, І.Смельянов, М.Туган-Барановський, О.Чаянов, О.Челінцев, М.Кондратьєв). Наукові концепції аграрної кооперації. Внесок української школи кооперативної думки (М.Зібер, М.Баллін, М.Левитський, С.Бородаєвський, Б.Мартос, Є.Храпливий, І.Витанович). Відродження наукової школи кооперації після проголошення незалежності України.

Доцільність участі господарюючих суб'єктів у кооперативних формуваннях: раціональне використання робочого часу та існуючих засобів виробництва, можливість залучення високопродуктивних засобів та забезпечення їхньої окупності, здешевлення придбання ресурсів, зменшення витрат, пов'язаних з реалізацією товарів, використання професійного управлінського апарату, залучення до великомасштабного бізнесу, поділ ризику, координація дій, посилення соціального

обслуговуючої кооперації у створенні конкуренції монопольному посередництву.

Тема 2. Кооператив як особлива форма кооперації

Кооператив як особлива організаційно-правова форма кооперації. Визначення кооперативу. Кооператив як підприємство особливого типу, обґрунтування його неприбуткової природи.

Види і форми обслуговуючої кооперації, галузеві особливості обслуговуючих кооперативів. Сутність вертикальної, горизонтальної та комбінованої кооперації. Класифікація кооперації за видами діяльності. Напрями та особливості діяльності виробничих, обслуговуючих та багатофункціональних кооперативних формувань. Становлення і розвиток кооперативів як неприбуткових міжгосподарських організацій. Кооперація серед кооперативів, об'єднання кооперативів (спілки та асоціації). Кооперативні системи і кооперативний рух.

Класифікація принципів кооперації та їх характеристика.

Тема 3. Кооперативні принципи як основа діяльності кооперативів

Визначення кооперативних принципів. Фундаментальні принципи кооперації. Сутність, еволюція. Міжнародний кооперативний альянс (МКА): цілі та характеристика. Міжнародні принципи кооперації, схвалені МКА у 1995 році.

Тема 4. Історичне минуле кредитної кооперації

Виникнення та історичний розвиток кредитної кооперації. Розвиток перших кредитних кооперативів – ощадно-позичкових та кредитних товариств в Україні. Сутність їхньої діяльності. Проблеми становлення. Причини стрімкого піднесення на початку ХХ ст. Характеристика ощадно-позичкової діяльності. Постачальницька та збутова діяльність. Важливість просвітньої роботи перших кооперативів.

Тема 5. Історичне минуле споживчої кооперації

Ідея споживчої кооперації. Виникнення та історичний розвиток споживчої кооперації. Розвиток перших споживчих товариств в Україні. Сутність їхньої діяльності. Проблеми становлення. Причини стрімкого піднесення на початку ХХ ст. Характеристика постачальницької діяльності. Важливість просвітньої роботи перших кооперативів.

Тема 6. Історичне минуле сільськогосподарської кооперації

Виникнення та історичний розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні. Розвиток перших сільськогосподарської кооперативів – сільськогосподарських асоціацій і сільськогосподарських товариств. Сутність їхньої діяльності сільськогосподарських асоціацій. Проблеми становлення. Причини стрімкого піднесення на початку ХХ ст. Характеристика діяльності. Постачальницька та збутова діяльність. Важливість просвітньої роботи перших кооперативів. Радіус дії. Членство. Сільськогосподарські товариства як перші обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи. Особливості і переваги. Значення.

Тема 7. Організаційні заходи створення кооперативу

Державне регулювання кооперативної діяльності в Україні. Забезпечення державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації. Нормативно-правові акти, що регулюють процеси кооперації та діяльності кооперативних формувань у державі. Закони України “Про сільськогосподарську кооперацію” та „Кооперацію”. Процес створення и

Статус кооперативного формування як юридичної особи. Види кооперативів відповідно до чинного законодавства, їхня характеристика. Внутрішні нормативно-правові документи кооперативу, що регулюють його діяльність. Засновницькі документи кооперативу. Членство в кооперативі. Обов’язки члена кооперативу.

Правове забезпечення договірних відносин у кооперуванні та діяльності кооперативів. Порядок вирішення спірних питань у судових органах.

Тема 8. Органи управління кооперативу

Виборні органи кооперативу. Специфіка у різних видах кооперативів. Загальна характеристика. Компетенція.

Формування потреби в персоналі. Визначення необхідної кількості та якісного складу персоналу кооперативу. Визначення структури управління персоналом, обов'язків, прав та відповідальності працівників.

Методи підбору кадрів та залучення працівників до трудової участі кооперативу. Контрактні форми трудової участі.

Професійний розвиток, навчання та оцінювання персоналу.

Управління діловою кар'єрою та моральне стимулювання персоналу. Система оплати праці та матеріального стимулювання в управлінні персоналом кооперативу.

Побудова ефективної системи управління персоналом в кооперативі.

Сутність та зміст менеджменту в кооперативах. Основні підходи та принципи управління в кооперації. Системний, ситуаційний, кількісний та інші підходи в менеджменті кооперативів.

Класифікація функцій менеджменту, склад загальних та специфічних функцій управління в кооперативах. Організаційні цілі та плани в управлінні. Прогнозування, внутрішнє кооперативне планування і розробка бізнес-планів. Координація і регулювання в менеджменті кооперативів. Стимулювання і мотивація в діяльності кооперативу. Система заохочень і санкцій. Контроль у системі менеджменту. Розвиток функцій менеджменту зі зміною зовнішнього і внутрішнього середовища кооперативу.

Організаційна побудова та структура управління в кооперативах. Особливості організації управління кооперативом. Контрактні та договірні взаємовідносини в управлінні діяльністю кооперативів. Договірні обов'язки членів кооперативу. Формування іміджу кооперативу.

Рішення в управлінському процесі кооперативу. Класифікація рішень. Методи розробки і прийняття рішень у кооперативній діяльності. Визначення пріоритетності у наданні послуг кооперативом. Вирішення спірних питань між учасниками кооперативу щодо його господарської діяльності, першочерговості надання послуг, розподілу продукції та доходів. Інформація, аналіз та прогноз у прийнятті управлінських рішень. Вибір оптимальних рішень та критерії їхнього оцінювання. Узгодження господарських рішень, що стосуються різних напрямів діяльності кооперативу, роботи працівників, членів кооперації. Прийняття колективних рішень членами кооперативу. Обговорення проекту рішень, внесення доповнень і змін, досягнення узгодженості в прийнятті колективних рішень. Прийняття управлінських рішень виконавчим директором кооперативу. Делегування відповідальності і повноважень. Прийняття тактичних та оперативних рішень, пов'язаних з використанням робочої сили та засобів виробництва, регулювання виробничих процесів та операцій. Підвищення якості і ефективності управлінських рішень у

кооперативі. Організація і контроль виконання рішень. Комплексне оцінювання ефективності рішень.

Тема 9. Особливості діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу

Види послуг для членів *зернових* кооперативів. Спільне використання приміщень для зберігання або спільна реалізація продукції. Постачання матеріально-технічних ресурсів. Участь членів у діяльності зернового кооперативу. Зобов'язання щодо участі в діяльності кооперативу, що займається зберіганням зерна. Зобов'язання з участі у діяльності збутового зернового кооперативу. Зобов'язання з участі у діяльності переробного зернового кооперативу. Висновки щодо зобов'язань з участі в діяльності. Внески членів. Пайові внески у кооперативі, що займається зберіганням зерна. Пайові внески у збутовому та переробному зерновому кооперативі.

Організація надання послуг та управління запасами. Організація зберігання. Прийом зерна. Видача зерна членам кооперативу. Реалізація та переробка. Облік зерна, що передано до кооперативу. Управління маркетингом. Фактор часу. Фактор простору. Збут переробленої продукції. Персонал зернового кооперативу. Система ціноутворення у зерновому кооперативі. Ціна послуг по зберіганню зерна. Послуги з реалізації та ціна на них. Кооперативні виплати.

Процес створення *молочарського* кооперативу. Створення ініціативної групи. Етап розробки проекту. Організація роботи ініціативної групи. Визначення видів діяльності кооперативу. Створення матеріальної бази. Визначення матеріальної бази. Заснування кооперативу. Перші кроки кооперативу. Організація кооперативу. Консолідація кооперативу.

Демократичне управління молочарським кооперативом.

Початок діяльності кооперативу. Заготівля та збут молока. Інші види діяльності.

Участь членів в економічній діяльності кооперативу. Внески членів у молочарський кооператив. Система ціноутворення в кооперативі та розподіл результатів. Ціна на молоко. Строки оплати. Ціна на інші послуги. Розподіл результатів.

Організація та діяльність машино-технологічних кооперативів.

Характеристики машинно-технологічного кооперативу. Основний принцип діяльності машинно-технологічного кооперативу. Розмір машинно-технологічного кооперативу. Додаткова діяльність. Ремонт техніки. Постачальницька діяльність та діяльність по реалізації.

Створення машинно-технологічного кооперативу. Члени кооперативу. Створення матеріальної бази. Майнові внески членів. Купівля техніки або/та лізинг. Приміщення та обладнання. Визначення зобов'язань з діяльності та розміру внесків до пайового фонду. "Механізаторське коло" або обмін механізаторськими послугами — альтернатива кооперативу.

Організація кооперативу. Планування використання техніки. Виконання зобов'язань з діяльності. Ціни на послуги. Попередні ціни за послуги з використання

сільськогосподарської техніки. Попередня ціна на послуги з ремонту техніки. Кооперативні витрати. Демократичне управління машинно-технологічним кооперативом.

Тема 10. Особливості діяльності кредитної спілки та споживчого товариства

Сутність кредитної кооперації. Кредитна спілка як форма кредитної кооперації. Відмінність від банків. Види діяльності. Роль кредитних спілок у кредитуванні населення. Асоціації кредитних спілок. Об'єднані кредитні спілки.

Споживчі товариства. Правова база. Сутність діяльності. Проблеми. Необхідність реформування. Заходи щодо покращення діяльності. Перспективи інтеграції з іншими видами кооперації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію”.
2. Закон України “Про кредитні спілки”
3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Затв. наказом Міністерства фінансів України в 1999 — 2000 рр.
4. Положення про організацію сільськогосподарських кооперативів //Саблук П.Т., Малік М.Й. та ін. — К., 1998.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999р. — №996-ХІУ.
6. Про кредитні спілки в Україні: Указ Президента України, №701/99, 22 червня, 1999 р. //Урядовий кур’єр. — 1999. — 8 лип.
7. Про невідкладні заходи реформування аграрного сектору економіки: Указ Президента України.

8. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України //Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №21. — С. 296.
9. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України.
10. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України //Офіційний вісник України. — 1997. — №33. — С. 1-15.
11. Про спрощену систему оподаткування обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 28 червня 1999р. — №746/99.
12. Ажаева В. С. Из истории кооперации России //Кооперация. Роль и место в экономической истории. Реферативный сборник — М., 1990. — С. 63-79.
13. Блок Р. Як створити сільськогосподарський обслуговуючий кооператив. Що Вам необхідно знати про кооперативи сьогодні. - Європейський Союз. Проект Тасіс «Сприяння розвитку сільськогосподарськ. кооперативних організацій в Україні». — Київ, 1999. — 32 с.
14. Блок Р., Гончаренко В., Пантелеймоненко А. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив. Що Вам необхідно знати про кооперативи сьогодні. - Європейський Союз. Проект Тасіс «Сприяння розвитку сільськогосподарськ. кооперативних організацій в Україні». — Київ, 1999. — 24 с.
15. Блок Р. Зенові кооперативи. Що Вам необхідно знати про кооперативи сьогодні. - Європейський Союз. Проект Тасіс «Сприяння розвитку сільськогосподарськ. кооперативних організацій в Україні». — Київ, 2000. — 32 с.
16. Блок Р., Гончаренко В., Пантелеймоненко А. Внутрішні економічні взаємовідносини в сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі. Що Вам необхідно знати про кооперативи сьогодні. - Європейський Союз. Проект Тасіс «Сприяння розвитку сільськогосподарськ. кооперативних організацій в Україні». — Київ, 1999. — 32 с.
17. Блок Р., Пантелеймоненко А. Управління сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом. Що Вам необхідно знати про кооперативи сьогодні. - Європейський Союз. Проект Тасіс «Сприяння розвитку сільськогосподарськ. кооперативних організацій в Україні». — Київ, 1999. — 32 с.
18. Васюта І. «Західно-українська кооперація: досвід господарської діяльності (1893-1939 рр.)» //Економіка України. — 1994. — №3. — С.76-82.
19. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. — New York: TUK, 1964. — 624 с.
20. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підручник. — К.: КНЕУ, 1998. — 268с.
21. Гайдуцький П.І. Організація акціонерних і пайових товариств. — К.: Вид-во УСГА, 1992.
22. Гайдуцький П.І., Подолаєва О.Є. Формування ринкових відносин в АПК. Навч. посібник. — К.: Вища шк., 1994.
23. Галушко В.В. Управління ризиком. Страхування. — К.:Крила, 1999. — 336с.
24. Герасимчук В.Г. Маркетинг: Теорія і практика: Навч. посібник. — К.: Вища шк., 1994. — 327 с.

25. Голик С.С., Ординська В.В., Мельникович О.М. Основи маркетингових досліджень ринку. Навч. посібник. — К.: КДТЕУ, 1995.
26. Гончаренко В.В. Кредитна кооперація. Форми економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика). — К.: Глобус, 1998.
27. Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика. — К.: Наук. думка, 1997.
28. Горбонос Ф. В. Про теоретичні засади розвитку кооперації // Економіка АПК. — 1997. — №2. — С. 36-38.
29. Дем'яненко М.Я. Основи податкових відносин в АПК. — К.: ІАБ, УААН, 1999. — 72с.
30. Дем'яненко С.І. Формування виробничих витрат селянських (фермерських) господарств. — К.: Урожай., 1994.
31. Десслер Гарі. Управление персоналом. — М.: Изд-во БИНОМ, 1997. — 432с.
32. Єрухимович І.Л. Ціноутворення: Навч.- метод. посібник. — К.: МАУП, 1998. — 104 с.
33. Завадський Й.С. Менджмент. — К.: УФІНБ, 1997. — 543 с.
34. Зіновчук В. В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. — К.: Логос, 1996. — 224 с.
35. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. — К.: Логос, 1999. — 256 с.
36. Інґелсбі Д., Гофф Д. Як створити кооператив /Пер. з англ. — К.: ВОКА, 1994. — 34 с.
37. Історія кооперативного руху /С.Г.Бабенко, В.Г.Галюк, С.Д.Гелей, Я.А.Гончарук та ін.: Укоопспілка, Львівська комерційна академія. — Львів: Ін-т українознавства НАНУ, 1995. — 410 с.
38. Кано Ж. Проблемы финансирования сельского хозяйства: Кооперация и взаимопомощь // Организация аграрного сектора. — Служба сельскохозяйственной информации Франции, 1995. — С. 65-71.
39. Кооперативне право. Підручник для кооп., с.-г., екон., юр. вищ. навч. закладів і фак. /За ред. чл.-кор. НАН України В.І.Семчика. — К.: Ін.Юре., 1998.
40. Кооперативы сегодня: новая форма организации в сельском хозяйстве. Европейская Комиссия: Офис официальных изданий Европейского Сообщества. — Люксембург, 1997. — 54 с.
41. Крисальний А.В. Экономические взаимоотношения кооперирующихся хозяйств. — К.: Урожай, 1983. — 184 с.
42. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: Навч.посібник. — К.: КНЕУ, 1998. — 152 с.
43. Лисовский Ю.П. Сельскохозяйственная кооперация Италии // Сельскохозяйственная кооперация в условиях капитализма. — М.: Соцэкиздат, 1963. — С. 112-146.
44. Лесів М., Пукаляк І., Блок Р. Молочарські кооперативи. Що Вам необхідно знати про кооперативи сьогодні. - Європейський Союз. Проект Тасіс «Сприяння розвитку сільськогосподарськ. кооперативних організацій в Україні». — Київ, 2000. — 32 с.

- 45.Малік М.Й. Кооперація і реформування сільськогосподарських підприємств //Екологічність продукції АПК: економіка і технологія. — Суми, 1999. — Т. 1. — С.286-291.
- 46.Малік М.Й. Сільськогосподарська кооперація як складова аграрної реформи //Проблеми кооперації в сільському господарстві. — Львів, 1995. — С. 82-84.
- 47.Маркарьян С.Б. Сельскохозяйственная кооперация в Японии //Сельскохозяйственная кооперация в условиях капитализма. — М.: Соцэкиздат, 1963. — С. 193-232.
- 48.Маркарьян С.Б. Этапы кооперативного движения в Японии //Кооперация. Роль и место в экономической истории. Реферативный сборник — М., 1990. — С. 149-169.
- 49.Марочко В. І. Українсько-селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861-1929 рр.). — К.: М. Р. Kots Publishing, 1995. — 224 с.
- 50.Мартынов В. Д. Фермерская кооперация. — М.: Знание, 1990. — 64 с.
- 51.Месель-Веселяк В., Пікус Р. Кооперування селянських (фермерських) господарств //Сільські обрії. — 1998. — №1-2. — С. 23-25.
- 52.Мурашко Н.И. Управление персоналом организации. — К.: ЦСП “Компас”, 1997. — 330 с.
- 53.Наумов В. К. Кооперация в Италии. — М.: Международные отношения, 1989. — 184 с.
- 54.Нижельская О.А. Кооперация в Австралии и Новой Зеландии //Кооперация. Роль и место в экономической истории: Реферативный сборник — М., 1990. — С. 170-185.
- а. Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Навчальний посібник.- К.: Вища освіта, 2001. — 463 с.
- 55.Пантелеймоненко А.О. Сільськогосподарська кооперація в Україні. Досвід минулого. - Полтава. ПДСГІ, 2001. — 48 с.
- 56.Пантелеймоненко А.О. Сільська кредитна кооперація в Україні. Досвід минулого. - Полтава. ПДСГІ, 2001. — 70 с.
- 57.Прокопенко І.П. Сільськогосподарська кооперація в суспільно-політичному житті України (1880 — початок 30-х років ХХ століття). — К.: Київський держ. ун-т, 1992. — 45 с.
- 58.Прокопенко І.П. Суперечливі процеси розвитку сільськогосподарської кооперації в період громадянської війни та у 20-х роках. — К.: УСХА, 1992. — 20 с.
- 59.Пронин С.В. Фермерские кооперативы в Великобритании //Сельскохозяйственная кооперация в условиях капитализма. — М.: Соцэкиздат, 1963. —С. 77-111.
- 60.Сільськогосподарська кооперація в Україні: Законодачі акти і нормативно-методичні документи (1991-1998) /За ред. М.В. Зубця. — Київ-Львів, 1998. — С. 256.
- 61.Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Практичний посібник. — Київ: Урожай, 2001. — 288 с.
- 62.Сытник В.П. Новый этап развития кооперации в АПК. — К.: Урожай, 1988. — 48 с.

63. Том Роліс, Рейн Коллі. Фінансові інвестиції і ризик. — К.: Вид-во ВНУ, 1995. — 336с.
64. Туган-Барановський М. И. Социальные основы кооперации. — М.: Экономика, 1989. — 496 с.
65. Українські кооператори. Історичні нариси. — Львів: Вид-во “Укоопосвіта” Львівської комерційної академії, 1999. — Кн. 1. — 456 с.
66. Управление персоналом организации: Учебник /Под ред. А.Я. Кибанова. — М.: ИНФРА- М, 1997. — 512с.
67. Федорович В. Правові основи створення та діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні. — Львів: Атлас, 1998. — 144 с.
68. Фермерська кооперація в Швеції //Сільські обрії. —1998. — №1. — С. 5-8.
69. Французские сельскохозяйственные кооперативы /Материалы семинара проекта ТАСИС в г. Черновцы, 28 мая 1997 г.
70. Чайнов А. В. Краткий курс кооперации (Репринт 1925 года). — М.: Книж. палата, 1989. — 90 с.
71. Чайнов А. В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации — М.: Наука, 1991. — С. 455.
72. Черевко Г., Горбонос Ф., Савицька О. Фермерська кооперація у розвинутих країнах //Економіка України. — 1994. — №11. — С. 69-74.
73. Шаарс М. А. Кооперативи: принципи і практика /Пер. з англ. — К.: ВОКА, 1994. — 66 с.

Періодичні видання, рекомендовані до регулярного ознайомлення

1. Газета «Бізнес»
2. Газета «Вісті»
3. Газета «Российская кооперация»
4. Журнал Української Кооперативної Ради Канади «Координатор».
5. Журнал “Галицькі контракти”.
6. Газета “Ділова Україна”.
7. Газета “Комерсант України”.
8. Газета “Урядовий кур’єр”.

Література іноземною мовою

9. Abrahamsen Martin A. Co-operative Business Enterprise. – USA, New York; McGraw-Hill Book Company, 1976.
10. Barton David. Co-operatives in Agriculture/Edited by David Cobia. Englewood Cliff, New Jersey, USA, 1989.
11. Canadian Co-operative Association. Annual report 1992-97. – Ottawa, Canada
12. Craig John G. The Nature of Co-operation. Kendall/Hunt Publishing Company, 1992
13. Das Deutsche Genossenschaftswesen/Dr. Gunter Aschhoff, Eckart Henningsen. – DG BANK Deutsche Genossenschaftsbank, Frankfurt am Main, 1995
14. International Co-operative Alliance. Annual Report 1994/Review of International Co-operation, Vol 87 No. 4/1994, Geneva, Switzerland. 1984,1988,1992,1993

15. Munkner H.-H. Co-operative Principles and Co-operative Law. – Bonn, Germany, 1986.

Интернет-ресурси

16. www.coop.org/ - Міжнародний кооперативний альянс
17. www.ukrcu.kiev.ua/ - Національна асоціація кредитних спілок України - НАКСУ